

Architectuur en Stedenbouw in de Kolonie Frederiksoord

Onderzoek architectuur- en stedenbouwgeschiedenis

Architectuur en Stedenbouw in de Kolonie Frederiksoord

Onderzoek architectuur- en stedenbouwgeschiedenis

ir. T.W.J. (Theo) Mestemaker

Titel: Architectuur en Stedenbouw in de Kolonie Frederiksoord

Ondertitel: Onderzoek architectuur- en stedenbouwgeschiedenis

Schrijver: ir. T.W.J. (Theo) Mestemaker

Cover: De Kolonie Frederiksoord te zien van het dorp Vledder, H.P. Oosterhuis (1825)
(figuur 1)

ISBN: 9789402110517

Copyright © 2013 Theo Mestemaker

VOORWOORD

Geboren in Vledderveen (Drenthe), kom ik al van jongs af aan in Frederiksoord, een klein dorpje dat vier kilometer verderop ligt. Frederiksoord is een plaatsje met een bekende historie. Vooral het concept: "de koloniën van Drenthe" is bekend. Dit was in Nederland en ook in de rest van de wereld het eerste grote belangrijke experiment op sociaal-, cultureel-, economisch-, agrarisch- en bosbouwkundig gebied.

Drenthe wordt meestal gezien als een oude en saaie provincie waar alleen maar grijze bollen wonen en hunebedden zijn. Over de architectuur in Drenthe is nog niet zo veel geschreven of heel algemeen, zeker als je het vergelijkt met één van de Westerse provincies en/of de moderne architectuur.

Ik heb om die reden een onderzoek gedaan naar de architectuur en stedenbouw in de kolonie Frederiksoord. Het doel dat ik met dit onderzoek wil bereiken is; de Drentse architectuur beter te leren kennen en in het bijzonder de architectuur in Frederiksoord, in de periode van circa 1600 tot 1940, met de nadruk op de periode vanaf 1818 (oprichting van deze kolonie).

De onderzoeksvraag die centraal stond is:

"Wat zijn de belangrijkste stedenbouwkundige en architectonische aspecten van de kolonie te Frederiksoord?"

Eerst is er onderzoek gedaan naar het landschap, welke uiteindelijk van invloed is op de stedenbouwkundige structuur van Frederiksoord, en uiteindelijk wordt er ingezoomd op de gebouwen.

Per gebouw is onderzocht hoe ze zijn opgebouwd, welke functie ze hebben en hadden en met welke materialen. Ook is er onderzocht in welke bouwstijl ze passen. Bij alles wordt zoveel mogelijk geprobeerd het 'hoe' en 'waarom' toe te lichten.

Mijn dank gaat uit naar Het Drents Archief, de Gemeente Westerveld, de Maatschappij van Weldadigheid, de TU Delft en de Rooms-Katholieke Kerk te Frederiksoord voor het beschikbaar stellen van informatie en beeldmateriaal.

Vledderveen, februari 2013

Theo Mestemaker

INHOUDSOPGAVE

1.	DRENTHE.....	5
1.1.	ESDORPENLANDSCHAP.....	6
1.2.	ZAND- EN HEIDE-ONTGINNINGSLANDSCHAP.....	7
1.3.	WEGDORPENLANDSCHAP.....	9
1.4.	HOOGVEEN-ONTGINNINGSLANDSCHAP.....	10
2.	FREDERIKSOORD.....	13
2.1.	LANDGOED WESTERBEEKSLOOT.....	13
2.2.	DE KOLONIE.....	19
3.	WESTERBEEKSLOOT.....	29
3.1.	LANDGOED.....	29
3.1.1.	STERREBOSCH.....	29
3.1.2.	DE WESTERBEEKSLOOT.....	31
3.2.	HUIS WESTERBEEK.....	32
3.3.	DE TAPPERIJ.....	40
4.	DE KOLONIE.....	45
4.1.	STEDENBOUWKUNDIG EN LANDSCHAPPELIJK.....	45
4.1.1.	DE OPBOUW 1818-1859.....	46
4.1.2.	DE SCHAALVERGROTING IN 1859.....	49
4.1.3.	VERANDERINGEN NA 1934.....	50
4.1.4.	HUIDIGE UITSTRALING VAN DE KOLONIE.....	50
4.2.	ARCHITECTONISCH.....	52
4.2.1.	KOLONIEWONINGEN.....	52
4.2.2.	DOKTERSWONING.....	63
4.2.3.	POSTKANTOOR.....	69
4.2.4.	G.A. VAN SWIETEN TUINBOUWSCHOOL.....	73
4.2.5.	G.A. VAN SWIETEN BOSBOUWSCHOOL.....	77
5.	CONCLUSIE.....	83

1. DRENTHÉ

Drenthe staat bekend als een provincie met veel groen, rust en ruimte. Het landschap wordt gekenmerkt door hunebedden (bijna alle hunebedden in Nederland zijn in Drenthe) en karakteristieke boerderijen. Drenthe bestond voornamelijk uit **woeste gronden** met kleine dorpen en een enkele stad. Sinds de 19e eeuw is dit veranderd en is men begonnen met het **ontginnen**. Door het ontginnen van de woeste gronden, zoals heidevelden, werd er op grote schaal **cultuurland** (landbouwgrond) verworven. Het uitgangspunt hierbij was dat heidevelden nutteloze gebieden en renteloos kapitaal waren, cultuurgronden leverden meer geld op. In het Zuidwesten gebeurde dit hoofdzakelijk door de Maatschappij van Weldadigheid, door middel van het kolonisatieproject in **Frederiksoord**.

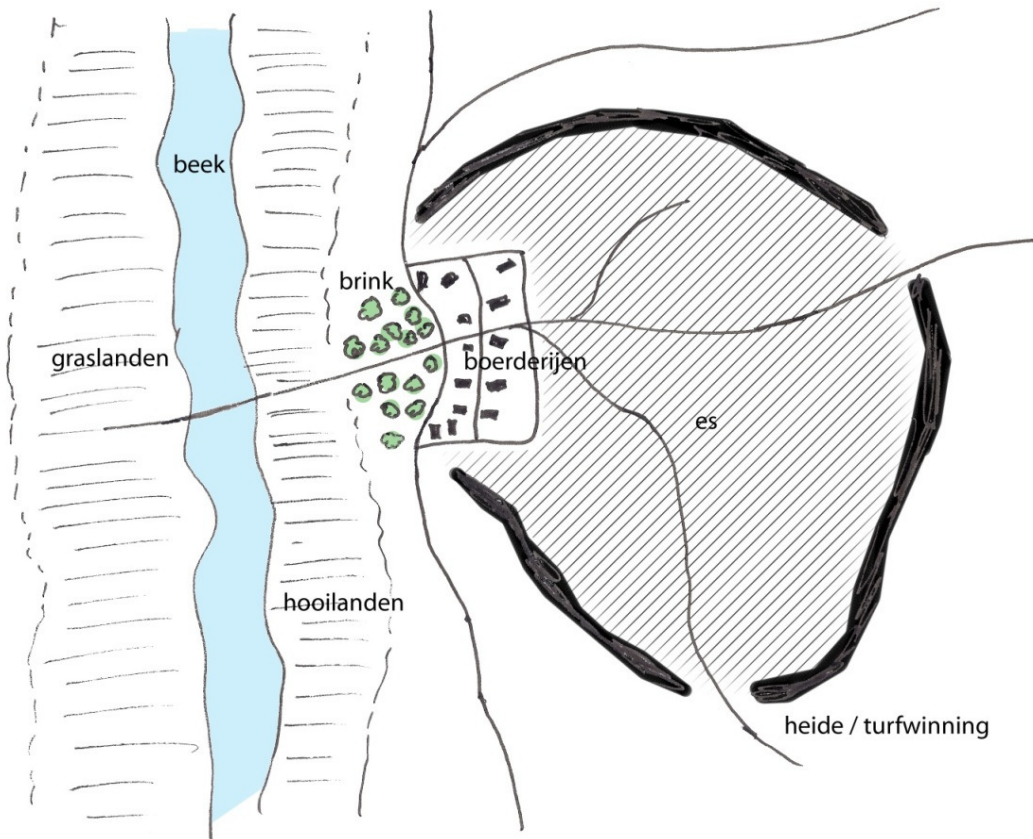
Figuur 2 - Plaggenhut / Huisje met hopen turf door Vincent van Gogh uit circa 1883

Drenthe kan worden verdeeld in drie gebieden, Zuidwest-Drenthe, Drents Plateau en Oost-Drenthe. In Zuidwest-Drenthe zijn de twee voornaamste steden Meppel en Hoogeveen.

De gebieden hebben elk hun eigen natuurlijke gesteldheid, waardoor er aantal karakteristieke **ontginningsstypen** tot stand kwamen, die verschillen in ruimtelijke verschijningsvorm en in ouderdom.

1.1. ESDORPENLANDSCHAP

Het oudste type is het **esdorpenlandschap**, dat is ontstaan in de hoog gelegen gebieden in Drenthe, vooral in het Drents Plateau en op sommige **heuvelruggen** (Havelterberg, bij Meppel) in Zuidwest Drenthe. De esdorpen in Drenthe zijn één van de oudste en best bewaarde cultuurlandschappen in Nederland.

Figuur 3 - Tekening van een Esdorpenlandschap

De esdorpen waren voornamelijk in deze gebieden, omdat de grond hier een hoge vruchtbaarheid heeft en een goede vochtigheidsgraad. Tevens werd er gekeken of de grond gemakkelijk te bewerken was en of er een riviertje in de buurt was voor water, wat nodig was om te leven en voor de landbouw.

De **boerderijen** werden in groepen gebouwd en varieerden van omvang. Doordat sommige gronden mest nodig hadden om de grond vruchtbaar te houden, hadden veel boeren er belang bij om de koeien op stal te houden om zodoende de mest te kunnen opvangen. Daardoor ontstonden de eerste potstallen.